

עקיבא נחשון

מזמור סז

- א. מבנה המזמור
 ב. השוואת המזמור לברכת כהנים
 ג. ניתוח ההשוואה והבנת רעיון המזמור

א. למנצח בנגינת מזמור שיר

ב. -	אלקים	יחננו	ויברכנו	יאר	פניו	אתנו	סלה
ג. -	לדעת	בארץ	דרכך	בכל -	גוים	ישועתך	
ד. -	יודוך	עמים	אלקים	יודוך	עמים	כלם	
ה. -	ישמחו	וירננו	לאמים				
	כי - תשפט עמים מישר						
	ולאמים	בארץ	תנחם	סלה			
ו. -	יודוך	עמים	אלקים	יודוך	עמים	כלם	
ז. -	ארץ	נתנה	יבולה	יברכנו	אלקים	אלקינו	
ח. -	יברכנו	אלקים		וייראו	אותו	כל-אפסי-ארץ	

א. מבנה המזמור

המזמור בנוי בצורה של הקבלה כיאסטית בולטת בין צלעותיו:
 פסוק ב מול פסוק ח, פסוק ג מול פסוק ז. פסוק ד זהה לפסוק ו, ושניהם משמשים כפיזמון בעל מסר עצמאי, שאף עוזר בציון חלקי המזמור, תוך הדגשת החלק המרכזי הכלוא בין שני פסוקים אלו. לחלק המרכזי (פסוק ה) שלוש צלעות, הצלע הראשונה מתייחסת לצלע השלישית והצלע המרכזית מהווה את מרכז המזמור.

מרכזיות הצלע האמצעית באה לידי ביטוי אף מבחינה מספרית: אם נספור את מילות המזמור¹, נגלה עשרים ואחת מילים לפני הצלע האמצעית ועשרים ואחת מילים לאחריה². במזמור שלושה בתים, המופרדים זה מזה על ידי פסוקים ד ו-ו המשמשים כמעין פזמון חוזר: בית 1 - פסוקים ב - ג; בית 2 - פסוק ה; בית 3 - פסוקים ז - ח. בתי המזמור מאופיינים במבנה של צלעות בנות שש מילים, שנשבר בבית האחרון. הבית האמצעי אמנם בנוי במבנה שלם, אך נקטע באמצע על ידי המשפט המרכזי של המזמור. יש לציין, שהבית האחרון שבור רק מבחינת החוסר ה"כתיבי" של המילה, אך מבחינה ספרותית, מעידה הצלע הקודמת הזוהו לו על המילה החסרה בו - "אלקינו", וזהו קישוט ספרותי מקובל³.

ב. השוואת המזמור לברכת כהנים

מבט חטוף במזמור, מוביל אותנו להשוואה בינו לבין פסוקי התורה בברכת כהנים (במדבר ו, כב - כד):

...כה תברכו את-בני ישראל...

15	וישמרך	ה'	יברכך	3			
20	ויחנך	אליך	פניו	ה' יאר	5		
25	לך	שלוש	וישם	אליך	פניו	ה' ישא	7

ושמו את שמי על בני ישראל ואני אברכם

פתיחת המזמור וסיומו חוזרים על שתי הצלעות הראשונות של ברכת כהנים, בדרך מעניינת, שונה ומשותפת כאחד.

הדימיון מתבטא:

א. בשימוש בפעלים ובשם ה' באותו הקשר.

ב. במבנה המספרי של המזמור מול המספריות המובהקת של ברכת כהנים.

1. לא כולל הפתיחה (פסוק א), כולל המילה סלה, כשמילים המחוברות במקף נחשבות לאחת.
2. ללא ספירת המילה סלה, נמנה עשרים מילים מכל צד.
3. את המילים "בכל-גוים" שבסוף הבית הראשון ספרנו כשתיים, שהרי כך הוא מבחינת המשקל (למרות שכשפרנו את מילות המזמור כלו התייחסנו אליהן כאחת).

בברכת כהנים: מבנה בן שלוש צלעות. מספר התיבות $15=3+5+7$ ⁴. ומספר האותיות $60=15+20+25$.

במזמור: שש תיבות בכל צלע. מספר התיבות בספירה מתחילה ומסוף המזמור $21=3*7$ (תיבות) מוביל למרכז המזמור: "כי תשפוט עמים מישר". מספר הפסוקים: 7. ומספר המילים $49=7*7$ ⁵. על תכונה זו עמדו חכמי הקבלה, בסדרם את המזמור בתצורת מנורה בעלת שבעה קנים.

בולטים אף מספר שינויים בין המזמור לברכת כהנים:

- א. במזמור לשון רבים, לעומת ברכת כהנים, אשר נאמרה בלשון יחיד.
- ב. במזמור שם אלוקים, מול שם הויה המופיע בברכת כהנים.
- ג. במזמורנו, בולט העדרה של הצלע השלישית שבברכת כהנים, הקשורה לשלום.

ג. ניתוח ההשוואה והבנת רעיון המזמור

אין ספק, שהדימיון והשוני מעידים על השוואתיות תכנית: מזמורנו עוסק בדרך הנהגת הקב"ה את העמים, על בסיס השוואה אפשרית להשגחתו על עם ישראל, המוצאת את ביטויה בעיקר בפסוקי התורה שבברכת כהנים. יחסו של הקב"ה לעמו, מגולם בשימוש בשם הויה המיוחד לעם ישראל, ומבטא הנהגה במידת הרחמים. יחס כזה, מבוסס על בחירת העם וכריתת הברית, ומאופיין בפנייה אלוקית תדירה מן השמיים, המופיעה בברכת כהנים במילים "ה' פניו אליך" - הנקראות במאונך, במאוזן ואף במפורש⁷. כמובן, שיחס כזה הינו יחס על טבעי, שכן הטבע מחייב את מידת הדין. נשוב ונציין, שכיוון הפנייה בברכת כהנים הוא מן השמיים אל הארץ, כדרכה של השראת שכינה. נוסף לכך, 'ברכה' פירושה, השפעה של דבר שאינו נמצא בטבע ברגע זה, על ידי התערבות אלוקית עתידית.

לעומת זאת, במזמור מוצאת את ביטויה העיקרי מידת הקב"ה בהנהגת העמים, הלא היא מידת הדין-המשפט. מרכז המזמור מציין את המסר העיקרי שלו באופן ברור: "כי תשפט עמים מישר", והשימוש בשם אלוקים מחזק את ההנחה שהמשפט, משמעו מידת הדין.

4. על מספריות זו עמדו חז"ל, ורמזו לה בברכה הקודמת לנשיאת כפיים: "... וצונו לברך את עמו ישראל באהבה". באהבה - בגימטריא 15.
5. לא כולל הכותרת, כולל כל שאר מילות המזמור.
6. מעניין לציין, שהרמב"ם במורה נבוכים חלק א פרק לו כותב, שהמילה 'פניו' ביחס לפסוק דידן, משמעה "התלוות ההשגחה אלינו".
7. ראה ההדגשות בעמוד הקודם.

מרחיב זאת המזמור בהגדרת ההנהגה של הקב"ה בפסוקים: "לדעת בארץ דרכך... ולאומים בארץ תנחם". הקב"ה מנהיג את העמים בדרך הטבע⁸, דרך הארץ, הלא היא דרך הדין והמשפט. ואכן, נמצא את מוטיב ה'ארץ' בכל אחד משלושת חלקי המזמור. הנהגה שכזו מחייבת את העמים לפנות אל האלוקים. שלא כבעם ישראל ש: "ה' פניו אליך", העמים מחויבים לפנות כלפי שמיא. דרך זו של פנייה מוצאת את ביטויה בקביעה: "יודוך עמים אלוקים", המתייחסת למה שכבר ניתן - היינו לפי מידת הארץ, הטבע המכיל את שכבר נברא, לעומת "יברך", ובקשת עם ישראל "יברכנו" - שהינה בקשה על מה שאינו בנמצא, ודורשת התערבות והתגלות של הקב"ה.

ברור עתה, מדוע מופיעה הפנייה במזמור בלשון רבים - שכן הוא עוסק בפנייה כללית של 'עמים-גוים-לאומים', לעומת פניית הקב"ה אל עמו האחד והנבחר בברכת כהנים. העדרה של הצלע השלישית שבברכת כהנים, התלויה בשלום, אף הוא בולט במזמור, שכן שמו של הקב"ה, שם אלוקים, אינו שמו השלם. שהרי יחסו של הקב"ה בהתגלותו השלמה, השייכת דווקא לעמו ישראל, מופיע בשם הויה כפי שמצוין בברכת כהנים, וכן מצינו בתורה ביחס למחייית עמלק: "כי יד על כס י-ה מלחמה לה' בעמלק" (שמות יז, טז), שעל כך דרשו חז"ל, שאין כסאו ושמו של הקב"ה שלמים כשעמלק קיים (תנחומא כי תצא, יח)⁹.

ביטויים לשני כיוונים אלה, ניתן לראות במזמור, בשימוש המקביל בצלע הראשונה ובצלע האחרונה בלשון 'ארץ-ירא'. בצלע הראשונה השימוש ביחס לעם ישראל הינו בלשון אור, הקב"ה שולח אור פניו לעמו (בדומה ללשון בתורה). לעומת זאת, בצלע האחרונה המקבילה, הלשון ביחס לעמים היא לשון יראה "וייראו אותו".

נראה, ששני כיוונים אלה של פנייה, אינם ייחודיים דווקא למזמור סז, שכן אם נפתח במזמור קיז, נגלה, שבמזמור קצרצר הכולל שני פסוקים בלבד, מופיעים שני הפנים הנידונים:

הללו את-ה' כל גוים שבחוהו כל האמים

כי גבר עלינו חסדו ואמת ה' לעולם הללויה

בצלע א ישנה קריאה אל הגוים והאמים שיפנו כלפי שמיא ויהללו, ובצלע ב מבוטא יחס של השפעת חסד ה'¹⁰ על עמו ישראל¹¹.

8. אלוהים בגימטריא=הטבע.

9. דוגמה נוספת לרעיון זה מצויה במסכת עירובין יח, ב.

10. אמת, שעל שם הויה המופיע במזמור זה בשתי צלעותיו לא עמדתי.

11. במאמר זה לא פירשתי את המזמור בדרך הקריאה האינטואיטיבית. על הקורא המשכיל לבחון את דבריי לאור קריאה ופרשנות אינטואיטיבית מקומית.